

บทที่ ๑

จริยศาสตร์

จริยศาสตร์ (ethics) เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ โดยใช้เหตุผลเป็นเกณฑ์พื้นฐานในการตัดสินใจ จริยศาสตร์เป็นการเตรียมพื้นฐานทางความคิดในการตัดสินใจเลือกแนวทางดำเนินชีวิตและการกระทำ รวมทั้งการสามารถรู้จักและเข้าใจแนวทางชีวิตและการกระทำของผู้อื่นที่แตกต่างจากตน เป็นการสอนให้มีโลกทัศน์ที่กว้างในการพิจารณาการกระทำของมนุษย์ และพยาบาลต้องใช้ความรู้ทางจริยศาสตร์ในการตัดสินใจเลือกวิธีการปฏิบัติต่อผู้ป่วยที่ถูกต้องเหมาะสมกับผู้ป่วยแต่ละราย

ความหมายของจริยศาสตร์

จริยศาสตร์ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้ความหมายว่า เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ แสวงหาเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่าอย่างไร ไหนถูก-ไม่ถูก ดี-ไม่ดี ควร-ไม่ควร และพิจารณาปัญหาเรื่องสถานภาพของค่าทางศีลธรรม

ตามทรรศนะของสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้นิยามคำว่า “จริยศาสตร์ คือ การศึกษาตามวิธีการอันมีแบบแผน เพื่อที่จะเข้าถึงปัญหาอันสูงสุด ซึ่งเกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติของมนุษย์”

สุริย์ณู ชูช่วย (๒๕๔๕) ได้รวบรวมความหมายคำว่า “จริยศาสตร์” เป็น ๓ ประการ คือ

๑. จริยศาสตร์ หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิต หรือเป็นวิถีทางของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ตามแนวความหมายนี้ มักจะอ้างถึงศาสนาต่าง ๆ เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ฯลฯ ซึ่งแต่ละศาสนาจะมีข้อกำหนดว่า “อะไรคือจุดมุ่งหมายสูงสุด หรือจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์” แนวทางการประพฤติปฏิบัติเพื่อไปให้ถึงจุดมุ่งหมายของชีวิต

๒. จริยศาสตร์ หมายถึง ประมวลหรือเกณฑ์ความประพฤติเฉพาะกลุ่มอาชีพหรือบุคคลในสถาบันต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้า ดำรงไว้ซึ่งเกียรติคุณในอาชีพ และให้เป็นที่ยอมรับ ไว้วางใจจากสังคม ในภาษาไทยเรียกจริยศาสตร์ในความหมายนี้ว่า “จรรยาบรรณ” (code of ethics) เช่น จรรยาบรรณแพทย์ จรรยาบรรณพยาบาล จรรยาบรรณครู

๓. จริยศาสตร์ เป็นสาขาหนึ่งของวิชาปรัชญาที่เน้นการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่า (value) ประเภทของคุณค่า สภาวะการมีอยู่ของคุณค่า และเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณค่า จริยศาสตร์เป็นแขนงที่เน้นการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของการกระทำของมนุษย์ว่า ถูก-ผิด ดี-ชั่ว ควร-ไม่ควร และแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตมนุษย์

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาตามขอบเขตของการศึกษาแล้ว อาจกล่าวได้ว่า จริยศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าการกระทำของมนุษย์ (value in human conduct) โดยมีเหตุผลเป็นพื้นฐานในการโต้แย้ง อีกนัยหนึ่งจริยศาสตร์คือวิชาที่ใช้วิธีการทางปรัชญา (การใช้เหตุผล) ศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรม

วิธีการศึกษาจริยศาสตร์

วิธีการศึกษาจริยศาสตร์ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. การศึกษาทฤษฎีเกณฑ์ความประพฤติที่ปรากฏในสังคม (non - normative approaches) ประกอบด้วย

๑.๑) จริยศาสตร์เชิงพรรณนา (descriptive ethics) การศึกษาจริยศาสตร์เกี่ยวกับความคิด ความเชื่อทางศีลธรรม พฤติกรรมทางศีลธรรม เกณฑ์ตัดสินทางศีลธรรมที่ปรากฏเป็นข้อเท็จจริง (fact) ในสังคม เช่น ศึกษาความเชื่อทางศาสนา และพฤติกรรมทางศีลธรรมของชาวเขา

๑.๒) อภิจริยศาสตร์ (metaethics) การศึกษาความหมายของศัพท์จริยะ (ethical terms) ได้แก่ ดี-ชั่ว ถูก-ผิด ควร-ไม่ควร ซึ่งเป็นการศึกษาจริยศาสตร์ในแนวทางของปรัชญาโดยตรง

๒. การศึกษาทฤษฎีความคิดทางจริยศาสตร์โดยตรง (normative approaches) ประกอบด้วย

๒.๑) กฎเกณฑ์โดยทั่วไปทางจริยศาสตร์ (general normative ethics) การศึกษาทฤษฎีแนวความคิดของนักจริยศาสตร์ที่แสวงหาคำตอบเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ความประพฤติ การกระทำของมนุษย์ อันจะนำมนุษย์ไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิตที่แท้จริง

๒.๒) จริยศาสตร์ประยุกต์ (applied ethics) เป็นการนำแนวคิดทฤษฎีจริยศาสตร์ไปประยุกต์ใช้กับการศึกษา หรือวิชาชีพอื่น ๆ หรือตอบปัญหาในวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติของมนุษย์ เช่น จริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม จริยศาสตร์ธุรกิจ จริยศาสตร์ทางการแพทย์ จริยศาสตร์พยาบาล ฯลฯ

วิธีการศึกษาทางจริยศาสตร์เป็นวิธีการศึกษาทางปรัชญาคือ “วิธีคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์” เพื่อหาคำนิยามที่ชัดเจนของชีวิตที่ดี ความดี หรือเกณฑ์การตัดสินถูก-ผิด ทางศีลธรรม สิ่งที่จริยศาสตร์มุ่งศึกษาจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณค่า

ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การศึกษาเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จึงเกี่ยวข้องกับ ๒ เรื่อง คือ ข้อเท็จจริงกับคุณค่า “ข้อเท็จจริง” คือ สิ่ง เรื่องราว เหตุการณ์ สถานการณ์ หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่จริงในโลก ซึ่งสามารถตรวจสอบหรือตัดสินความ มีอยู่จริงได้ด้วยประสาทสัมผัส คำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริง เช่น คืออะไร หรือเป็น อย่างไร ส่วน “คุณค่า” คือ สิ่งที่พึงปรารถนาหรือพึงประสงค์ มีลักษณะเป็น นามธรรม เช่น ความดี ความงาม ความเหมาะสม คำถามเกี่ยวกับคุณค่าคือ ควรเป็นอย่างไร ทำไมจึงควรเป็นอย่างนั้น กล่าวง่าย ๆ “ข้อเท็จจริง คือ สิ่งที่มีอยู่ หรือเป็นอยู่” ส่วน “คุณค่า คือสิ่งที่ควรจะเป็น” เช่น ตามข้อเท็จจริงชีวิตเป็นทุกข์ แต่ชีวิตที่ควรจะเป็นหรือชีวิตที่ดีคือชีวิตที่พ้นทุกข์ การศึกษาเกี่ยวกับข้อเท็จจริง และคุณค่ามีวิธีการแตกต่างกัน คือ

(๑) การศึกษาเกี่ยวกับข้อเท็จจริง เพื่อหาคำตอบว่า สิ่ง เรื่องราว เหตุการณ์ สถานการณ์ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมวัฒนธรรม อยากรู้ว่านั้น อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ คือ การกำหนดปัญหา ตั้งสมมติฐาน รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปและรายงานผลการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ หรือศาสตร์อื่น ๆ เช่น สังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ก็ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ดังกล่าวนี

(๒) การศึกษาเกี่ยวกับคุณค่า เพื่อหาคำตอบว่าชีวิตที่ดีควรเป็นอย่างไร การกระทำที่ดีควรเป็นอย่างไร อุดมคติหรือจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตควรเป็น อยากรู้ว่า เป็นการศึกษาดัง “ประเมินค่า” ของสิ่งที่ถูกศึกษา

นักจริยศาสตร์อาจสนใจข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ เช่น ข้อมูลทางด้าน ชีววิทยา จิตวิทยา หรือข้อมูลทางด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา ฯลฯ แต่ไม่ได้ สนใจข้อมูลเหล่านั้นเพียงเพื่อต้องการทราบข้อเท็จจริงว่าธรรมชาติของชีวิตทาง ชีววิทยา จิตวิทยา หรือสถานะของมนุษย์ในทางสังคม วัฒนธรรมเป็นอย่างไร ดังที่ศาสตร์เหล่านั้นต้องการหาคำตอบ และนักจริยศาสตร์สนใจที่จะนำข้อมูล หรือข้อเท็จจริงจากศาสตร์ต่าง ๆ เหล่านี้มาเพื่อประกอบการประเมินค่า กำหนด หลักการ หรือมาตรฐานทางศีลธรรมบางอย่าง

เมื่อการศึกษาทางจริยศาสตร์เป็นเรื่องของการประเมินค่า การหาบรรทัดฐานหรือเกณฑ์กำหนดว่าอย่างไรที่ควรจะเป็น การศึกษาทางจริยศาสตร์จึงต้องอาศัยวิธีการทางปรัชญา คือ วิธีคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์ เครื่องมือของนักจริยศาสตร์ คือ การใช้เหตุผลอย่างถูกต้อง รัดกุม นักจริยศาสตร์จึงต้องมีความรู้เรื่องการใช้เหตุผลตามหลักตรรกะวิทยาเป็นอย่างดี อีกอย่างหนึ่งการศึกษาทางจริยศาสตร์ไม่ได้มุ่งสอนศีลธรรมให้เราเกิดศรัทธา เลื่อมใส เหมือนการสอนศาสนา แต่มุ่งวิเคราะห์ปัญหาพื้นฐานเกี่ยวกับการมีชีวิตที่ดี ชีวิตที่มีคุณค่า อุดมคติหรือจุดหมายสูงสุดของชีวิต การกระทำ ความประพฤตินี้มีคุณค่าถูก-ผิดทางศีลธรรม โดยอาจวิเคราะห์ปัญหาพื้นฐานเหล่านี้จากทฤษฎีต่าง ๆ ทางจริยศาสตร์เอง หรือจากคำสอนของศาสนาต่าง ๆ รวมทั้งค่านิยมหรือวัฒนธรรมทางสังคม

วิธีการศึกษาทางจริยศาสตร์ จึงเป็นการทำความเข้าใจความหมายหรือคุณค่าของชีวิตอย่างเป็นระบบ โดยการกำหนดประเด็นการศึกษาอย่างเป็นองค์รวมว่าธรรมชาติของชีวิตคืออะไร อุดมคติหรือจุดหมายสูงสุดของชีวิตคืออะไร มีวิธีปฏิบัติหรือวิถีการดำเนินชีวิตอย่างไรจึงจะบรรลุจุดหมายนั้น พร้อมกับวิเคราะห์เหตุผลสนับสนุนและเหตุผลโต้แย้ง ให้เห็นขอบเขต ข้อจำกัด ข้อดี ข้อเสียของทฤษฎีต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เช่น เมื่อนำวิธีทางจริยศาสตร์ไปศึกษาคำสอนของพระพุทธศาสนา ก็จะกำหนดประเด็นการศึกษาว่า ธรรมชาติของชีวิตตามมุมมองของพระพุทธศาสนาคืออะไร จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตคืออะไร วิธีการปฏิบัติหรือวิถีในการดำเนินชีวิตเพื่อบรรลุจุดหมายนั้นคืออะไร มีเหตุผลสนับสนุนอย่างไร จึงถือว่าสิ่งนั้นสมควรเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต พร้อมกับวิพากษ์วิจารณ์หรือประเมินเหตุผลนั้น ด้วยวิธีการศึกษาดังกล่าวนี จะช่วยให้เข้าใจทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่าชีวิต และคำสอนของศาสนาต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ที่สำคัญกว่านั้นคือทำให้เข้าใจชีวิตโดยองค์รวม คือรู้ว่าชีวิตคืออะไร ชีวิตควรเป็นอย่างไร คุณค่าของชีวิตคืออะไร การกระทำ ความประพฤตินี้หรือการดำเนินชีวิตที่ดั่งามคืออะไร ผ่านมุมมองหลากหลายและผ่านการวิเคราะห์เหตุผลสนับสนุนและข้อโต้แย้งต่าง ๆ ที่แหลมคม ซึ่งจะช่วยให้เปิดโลกทัศน์ให้กว้างขวาง ลึกซึ้ง ชัดเจนขึ้น และส่งเสริมความสามารถ

ในการคิดวิพากษ์วิจารณ์ให้รู้จักเลือกยอมรับ ปฏิเสธ หรือสร้างทางเลือกใหม่ ด้วยตนเองอย่างมีเหตุผลมากขึ้น (พระยุพธนา อธิจิตโต, ๒๕๖๐)

คุณค่าทางจริยศาสตร์

คุณค่าทางจริยศาสตร์ เป็นการศึกษาสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม หรือการกระทำของมนุษย์ใน ๓ ประเด็น (ดวงเด่น นุเรมรัมย์, ม.ป.ป.) ดังนี้

๑. คุณค่าการกระทำของมนุษย์ เป็นการศึกษาความหมายของคุณค่า การกระทำทางจริยธรรมของบุคคล ได้แก่ ดี-ชั่ว ถูก-ผิด ควร-ไม่ควร และศึกษา บ่อเกิดของคุณค่าทางจริยธรรมที่เรียกว่า อภิจริยศาสตร์ ซึ่งพูดถึงธรรมชาติ ของคุณค่าทางจริยธรรม คือ

- การศึกษาว่าคุณค่ามาจากไหน และมีความสำคัญอย่างไร
- คุณค่าการกระทำ ความประพฤติ พฤติกรรมของมนุษย์ที่ดี-ชั่ว ถูก-ผิด ควร-ไม่ควร เป็นแบบใด

- ดี-ชั่ว ถูก-ผิด คืออะไร สามารถนิยามได้หรือไม่ ถ้านิยามได้จะนิยาม ว่าอย่างไร

- ความดี ความชั่วมีอยู่จริงหรือเป็นเพียงกฎเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม

- ถ้าหากความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด มีอยู่จริงแล้ว มีลักษณะ เป็นอย่างไร

๒. เกณฑ์ตัดสินคุณค่าการกระทำของมนุษย์ เป็นการศึกษาหลักหรือ มาตรการที่ใช้ตัดสินพฤติกรรมหรือการกระทำอย่างหนึ่งว่าดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด อีกนัยหนึ่งคือ เป็นการศึกษาว่าเมื่อคนคนหนึ่งกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเมื่อตก อยู่ในสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว จะใช้หลักหรือมาตรการ อะไรมาตัดสินว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิด และมีเหตุผลอย่างไรที่ใช้หลักหรือ มาตรการนั้นมาตัดสิน อีกทั้งมนุษย์นำสิ่งใดมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความถูก ความผิด หากมิได้เอาความรู้สึกส่วนตัว กฎหมาย จารีต ประเพณี หรือความเชื่อ

มาตัดสิน แล้วมีเหตุผลอะไรมาเป็นมาตรฐานรองรับในการตัดสินในเรื่องนั้น ๆ ว่าดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด และมีเกณฑ์ตัดสินคุณค่าที่แน่นอนตายตัวหรือไม่

๓. อุดมคติหรือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือการศึกษาว่าชีวิตมนุษย์เกิดมาเพื่ออะไร ชีวิตที่ดีหรือชีวิตที่ประเสริฐที่มนุษย์ควรแสวงหาควรเป็นชีวิตแบบใด มนุษย์ควรใช้ชีวิตอย่างไรจึงคุ้มค่าของการเกิดมาเป็นมนุษย์ อะไรคือความดีสูงสุดซึ่งมนุษย์ควรประพฤติปฏิบัติ หรืออุดมคติอันสูงสุดของมนุษย์ควรเป็นเช่นไร และมนุษย์ควรจะประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะบรรลุถึงอุดมการณ์นั้นได้

การพิจารณาคุณค่าทางจริยศาสตร์ จะช่วยให้มนุษย์มีหลักในการคิดพิจารณาและเลือกพฤติกรรมหรือการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างถูกต้อง ซึ่งส่งผลให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข

ความแตกต่างระหว่างศาสนาและจริยศาสตร์

ศาสนามีความหมายคล้ายคลึงกับจริยศาสตร์ แต่มีความแตกต่างกัน คือ ศาสนา (religion) ตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อและความศรัทธาเป็นองค์ประกอบ อีกทั้งมีคำสอนจากศาสดาที่แน่นอนตายตัว ศาสนิกชนต้องมีความเชื่อและปฏิบัติตามได้ ศาสนาทุกศาสนาจะกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของชีวิตมนุษย์เช่นเดียวกับจริยศาสตร์ ศาสนาจะสอนให้คนกระทำความดี และห้ามการประพฤติชั่ว เช่น พุทธศาสนามีเบญจศีลเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ และเบญจธรรมเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับสิ่งที่พึงปฏิบัติ และศาสนาจะมีคำตอบเป็นสากลและชัดเจนว่าจุดมุ่งหมายของชีวิตมนุษย์คืออะไร

จริยศาสตร์ (ethics) ไม่ใช้การสอนที่ตายตัวว่าอะไรดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด แต่เป็นเพียงการเสนอความคิดเห็น วิเคราะห์หลักความประพฤติ ให้หลักการโต้แย้งและแสดงเหตุผล (argument/reasoning) อย่างกว้าง ๆ ในเรื่องการกระทำของมนุษย์ในเชิงของปรัชญา ดังนั้นคำตอบที่ได้นั้นจึงไม่ตายตัวหรือเป็นมาตรฐานแน่นอน หากแต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์

นอกจากนี้ยังมีคำศัพท์ที่อยู่ในขอบข่ายของจริยศาสตร์ที่ควรทำความเข้าใจ
ดังนี้

จริยธรรม ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า ethics เช่นเดียวกับจริยศาสตร์
จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่ดี ที่มีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมทาง
ศาสนา ค่านิยมทางวัฒนธรรมประเพณี หลักกฎหมาย รวมถึงจรรยาบรรณของ
วิชาชีพต่าง ๆ อีกความหมายหนึ่งของจริยธรรม คือ การรู้จักไตร่ตรองว่าอะไร
ควรทำ อะไรไม่ควรทำ เมื่อเผชิญสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจเลือก (dilemma)

จรรยา (etiquette) หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ซึ่ง
แต่ละสังคมกำหนดขึ้นให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม ในแต่ละวิชาชีพก็อาจกำหนด
บุคลิกภาพ กิริยา วาจาที่บุคคลในวิชาชีพพึงประพฤติปฏิบัติ

จรรยาบรรณวิชาชีพ (professional code of ethics) หมายถึง ประมวล
ความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษาและ
ส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของสมาชิก ทำให้ได้รับความเชื่อถือจาก
สังคม อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้ เช่น จรรยาบรรณวิชาชีพ
การพยาบาล คือประมวลความประพฤติที่วงการพยาบาลกำหนดขึ้นเพื่อเป็น
แนวทางสำหรับผู้เป็นพยาบาลยึดถือปฏิบัติ

ศีลธรรม (moral) หมายถึง หลักความประพฤติที่ดีสำหรับบุคคลพึงปฏิบัติ
และทางพระพุทธศาสนา ศีลธรรม หมายถึง ความประพฤติที่ดีที่ชอบ หรือธรรม
ในระดับศีล

คุณธรรม (virtue) หมายถึง สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและ
จิตใจ หรือสิ่งที่บุคคลเห็นว่าดีงาม มีประโยชน์ คุณธรรมเป็นคุณสมบัติที่ควบคุม
อุปนิสัยและความประพฤติของบุคคลในทางที่เอื้อให้ทั้งผู้อื่นและตนเองมีความสุข
และเจริญพัฒนาได้ดี เช่น ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความอดทน ความรับผิดชอบ
ความขยันขันแข็ง การมีระเบียบวินัย หรืออาจให้ความหมายของคุณธรรมที่เข้าใจ
ง่าย ๆ ว่า เป็นคุณงามความดี

มโนธรรม (conscience) หมายถึง ความสำนึกหรือความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ความรู้สึกว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ เช่น ต้องการไปเที่ยวกับเพื่อน แต่ก็รู้ว่าควรอ่านหนังสือเพื่อเตรียมตัวสอบวันพรุ่งนี้ จึงเลือกที่จะอ่านหนังสือแทนการไปเที่ยวกับเพื่อน

คุณค่า (value) หมายถึง สิ่งที่มีประโยชน์หรือมีมูลค่าสูง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔) หรือความดีที่มีอยู่ประจำในสิ่งนั้น ๆ เช่น ความงาม ความไพเราะ เป็นคุณค่าทางศิลปะ ความดี ความถูกต้อง เป็นคุณค่าทางจริยธรรม ความมีประโยชน์เป็นคุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยปกติในชีวิตประจำวันบุคคลตัดสินใจเลือกสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ บุคคล แนวความคิด การกระทำ วิชาชีพ และอื่น ๆ มาจากการประเมินและให้คุณค่าแก่สิ่งที่เลือกตามความรู้สึกตามเหตุผล ตามความคิดของแต่ละบุคคล ซึ่งมีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต พฤติกรรม และจริยธรรมของบุคคล

คำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการให้คุณค่า และเป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันที่ต้องทำความเข้าใจคือ ค่านิยม

ค่านิยม (ในทางสังคมวิทยาใช้คำภาษาอังกฤษว่า values) หมายถึง สิ่งที่บุคคลพอใจ หรือมีความเชื่อว่าสำคัญ หรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า หรือเป็นการให้คุณค่าแก่สิ่งต่าง ๆ โดยความรู้สึกชอบ พอใจและยอมรับไว้เป็นความเชื่อหรือความรู้สึกนึกคิดของตนเองตลอดไป จนกว่าจะพบค่านิยมใหม่ที่ตนพอใจกว่า ค่านิยมจึงเป็นเสมือนพื้นฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติของบุคคล ค่านิยมเกิดจากประสบการณ์หรือการเรียนรู้ของบุคคลในสังคม ค่านิยมจะเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา และสภาพแวดล้อม ไม่ตายตัว ค่านิยมบางอย่างเสื่อมไป ค่านิยมบางอย่างเกิดขึ้นใหม่ และค่านิยมบางอย่างอาจได้รับการยอมรับเป็นพิเศษจากสังคม ค่านิยมเป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นจากการได้รับการถ่ายทอด การอบรมปลูกฝัง หรืออาจเกิดขึ้นจากการรู้ตระหนักด้วยสติปัญญาของตนก็ได้ ดังนั้น ค่านิยมของบุคคลแต่ละกลุ่มอาจมีความแตกต่างกันตามความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงของสังคมหรือสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ค่านิยมประกอบด้วยความเชื่อและทัศนคติ

ความเชื่อ (beliefs) หมายถึง การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริง หรือเป็นสิ่งที่เราไว้ใจ ความจริงหรือความไว้วางใจในรูปของความเชื่อนั้น เกิดจากความศรัทธายอมรับจากความรู้สึกมากกว่าเหตุผลหรือหลักวิทยาศาสตร์ใด ๆ

ทัศนคติ (attitudes) หมายถึง ท่าทีหรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ถือเป็นกิริยาท่าทีความรู้สึกรวม ๆ ของบุคคลที่เกิดจากความพร้อม หรือความโน้มเอียงของจิตใจหรือประสาท ซึ่งแสดงออกเพื่อโต้ตอบต่อสิ่งเร้าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยจะแสดงออกในทางสนับสนุนเห็นดีเห็นชอบด้วยหรือต่อต้าน ไม่เห็นดีเห็นชอบด้วยก็ได้ (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, ๒๕๔๐)

การประยุกต์ใช้จริยศาสตร์

ด้วยเหตุที่จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าการกระทำของมนุษย์ ได้แก่ ดี-ชั่ว ถูก-ผิด ควร-ไม่ควร ดังนั้น จริยศาสตร์จึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ดังนี้

๑. การนำจริยศาสตร์เข้ามามีบทบาทในการกำหนดเป้าหมายการดำเนินชีวิต เพื่อมนุษย์จะได้ใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ช่วยให้ผู้มีความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่น และสังคม อีกทั้งมนุษย์จะได้มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตต่อไป อันจะส่งผลให้บรรลุถึงสิ่งที่ตนได้ยึดถือไว้

๒. การนำจริยศาสตร์มาเป็นแนวทางในการตัดสินใจว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร เพื่อมนุษย์จะได้มีหลักในการพิจารณาหรือตัดสินใจทางจริยธรรมได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

๓. การนำจริยศาสตร์มาใช้ในการพัฒนาและยกระดับจิตใจของตนเอง เพื่อให้มนุษย์ได้ใช้สติปัญญาในการตรึกตรอง พิจารณาสິงต่าง ๆ อย่างรอบด้าน อันจะส่งผลให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนโดยยึดถือเหตุผลเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

๔. การนำจริยศาสตร์มาใช้กับคนในสังคม จะช่วยให้สังคมมีระเบียบ เพราะหากสมาชิกของสังคมปราศจากความขัดแย้งต่อหลักการที่สังคมถือปฏิบัติร่วมกัน และสมาชิกต่างก็เห็นพ้องต้องกันในหลักการดำเนินชีวิตที่ดีแล้ว ย่อมทำให้เกิดความเป็นระเบียบในสังคม อีกทั้งจริยศาสตร์ช่วยให้สังคมมีความสุข เพราะเมื่อทุกคนในสังคมยึดถือหลักการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีระเบียบแล้ว สังคมย่อมพบความสุขด้วย

๕. การนำจริยศาสตร์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาของสังคม เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมบางปัญหาเป็นเรื่องของคุณค่าที่แต่ละปัจเจกบุคคลตีความและยึดถือแตกต่างกันออกไป ดังนั้น จริยศาสตร์จึงเข้ามามีบทบาทในการโต้แย้งและการให้เหตุผล เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน อันจะนำไปสู่การกำหนดเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหาสังคมได้อย่างถูกต้อง และตรงกับสาเหตุแห่งปัญหานั้น ๆ

๖. การนำจริยศาสตร์มาใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านจิตใจ เพื่อให้พลเมืองของประเทศเป็นผู้มีจิตใจดีงาม มีความกล้าหาญทางจริยธรรม มีการตัดสินใจในหนทางที่ถูกต้อง อันเป็นหลักสำคัญที่จะทำให้พลเมืองมีความเข้มแข็งทางจิตใจ เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมในด้านอื่น ๆ ต่อไป

เนื่องจากจริยศาสตร์เป็นการศึกษาคุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ โดยมีความมุ่งหวังให้มนุษย์ค้นหาคุณค่าที่แท้จริงแห่งชีวิตและสรรพสิ่ง โดยใช้สติปัญญา และเหตุผลในการแสวงหาสิ่งที่ดี มีคุณค่าที่สุดในชีวิต เพื่อความเจริญก้าวหน้าแห่งตน แต่เพราะชีวิตมนุษย์มิได้ราบเรียบเสมอไป บางครั้งเกิด “ความขัดแย้งทางคุณค่า (conflict of value) การกระทำของมนุษย์” กล่าวคือ เป็นความรู้สึกสองทางที่ขัดแย้งกัน จนมนุษย์ไม่สามารถตัดสินใจได้ ในท้ายที่สุดการกระทำต่าง ๆ ในสังคม จึงต้องอาศัยจริยศาสตร์มาเป็นมาตรการตัดสินใจคุณค่าการกระทำ

ความสำคัญของจริยศาสตร์ในวิชาชีพการพยาบาล

พยาบาลเป็นวิชาชีพที่ต้องปฏิบัติงานโดยตรงต่อชีวิตมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันทั้งเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยม จึงมีโอกาที่จะเกิดประเด็นขัดแย้งทางจริยธรรมจากการปฏิบัติการพยาบาล นอกจากนี้สังคมยังคาดหวังว่าพยาบาลต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดี มีความรักในเพื่อนมนุษย์ มีจิตใจเมตตา เอื้ออาทร เสียสละ มีความเป็นธรรม มีความซื่อสัตย์ ฯลฯ ดังนั้น พยาบาลจึงต้องตระหนักในบทบาทและภาระหน้าที่ และต้องมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะดังกล่าว การดูแลมนุษย์เป็นลักษณะเฉพาะของวิชาชีพการพยาบาล การพยาบาลที่มีคุณภาพจำเป็นต้องตอบสนองต่อความต้องการ และสามารถแก้ไขปัญหาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณของผู้รับบริการทางการพยาบาล ผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลจึงต้องใช้องค์ความรู้จากศาสตร์ทางการพยาบาลและศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง มาประยุกต์ใช้ในการให้บริการทางการพยาบาลอย่างมีศิลปะ และต้องรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพ โดยการยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ เป็นเกณฑ์ในการประพฤติและปฏิบัติตนทั้งด้านชีวิตส่วนตัวและในการประกอบวิชาชีพ ผู้มารับบริการมีความคาดหวังต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของพยาบาลโดยเฉพาะ ความมีมนุษยสัมพันธ์และการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี ความมีเมตตากรุณา ความสนใจเอาใจใส่ ความเอื้ออาทรและความสุภาพอ่อนโยน พยาบาลที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดังกล่าว นับได้ว่าเป็นผู้ที่มีความดี มีคุณค่าต่อสังคมและวิชาชีพอย่างแท้จริง และข้อควรคำนึงของการเรียนจริยศาสตร์ คือต้องไม่คาดหวังว่าจริยศาสตร์จะให้คำตอบที่แน่นอนว่าอะไรถูก อะไรผิด และอะไรคือมาตรฐานสากลสำหรับเลือกปฏิบัติ

จริยศาสตร์ที่นำมาใช้ในวิชาชีพการพยาบาลเป็นจริยศาสตร์ประยุกต์ (applied ethics) เป็นการนำแนวคิดทฤษฎีจริยศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในวิชาชีพเพื่อตอบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติและการกระทำของมนุษย์ จริยศาสตร์ให้ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันและร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้ โดยมีการปฏิบัติต่อกันด้วยความรู้สึกทางจริยธรรมจากจิตใจ มี

บางครั้งการปฏิบัติต่อกันนั้นจะอยู่บนพื้นฐานของความขัดแย้งของสถานการณ์ (dilemmas) เกิดปัญหาที่ยุ้งยากและละเอียดอ่อน ที่บางครั้งไม่ว่าจะตัดสินใจอะไรไปก็อาจมีข้อโต้แย้งได้ทั้งนั้น การเลือกตัดสินใจกระทำสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสม ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ ความรู้ การมีเหตุผล การรู้จักตนเอง รู้จุดมุ่งหมายของชีวิตตนเอง รู้จุดมุ่งหมายของการกระทำ มีโลกทัศน์กว้าง รู้จักและเข้าใจผู้อื่น พร้อม ๆ กับเข้าใจสภาพความเป็นจริงรอบตัว องค์ประกอบเหล่านี้เป็นองค์ประกอบของแนวคิดจริยศาสตร์ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของจรรยาบรรณวิชาชีพ การพยาบาล ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการสอนจริยศาสตร์ในวิชาชีพการพยาบาล มี ๖ ประการ (สิวลี ศิริไล, ๒๕๕๖) ดังนี้

๑. กระตุ้นให้พยาบาลตระหนักว่าการปฏิบัติพยาบาลนั้นมีบางเรื่องที่ไม่อาจมองด้วยสายตาของวิทยาศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียว

๒. กระตุ้นให้พยาบาลมีความไวทางจริยธรรม สามารถรู้ตระหนักได้ว่าเรื่องใดบ้างที่เป็นปัญหาจริยธรรมทางการพยาบาลขณะให้บริการแก่ผู้ป่วย

๓. ให้แนวทางการคิดแก้ปัญหาพยาบาลในการที่จะเข้าใจจุดมุ่งหมายของชีวิต จุดมุ่งหมายของการกระทำทั้งของตนเองและผู้อื่น ซึ่งพยาบาลจะต้องนำมาพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบด้วยตนเอง ทำให้เป็นผู้มีโลกทัศน์กว้าง

๔. ให้แนวทางแก้ปัญหาพยาบาลในการทำค่านิยมให้กระจ่าง (values clarification) คือ พิจารณาค่านิยมทางจริยธรรม การเลือกค่านิยม รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติตน และการปฏิบัติต่อผู้อื่น

๕. เพื่อให้พยาบาลสามารถไตร่ตรองหาแนวทางแก้ปัญหาจริยธรรม บางประการที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานของพยาบาลได้อย่างเหมาะสม เป็นผู้มีความวิจรรณญาณและสามารถเข้าใจมนุษย์แบบองค์รวม

๖. เพื่อให้พยาบาลสามารถนำความรู้ด้านต่าง ๆ มาผสมผสานในการให้บริการผู้ป่วยอย่างสอดคล้องกับการพยาบาลแบบองค์รวม

สรุป จริยศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของการกระทำ เช่น ดี-ชั่ว ถูก-ผิด ควร-ไม่ควร บุญ-บาป มีการประเมินคุณค่าของการกระทำ และพยายามศึกษาหากฎเกณฑ์ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ มากกว่าข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงว่าอะไรเกิดขึ้น เกิดขึ้นได้อย่างไร และมีแนวโน้มที่อาจคาดการณ์ได้ว่าจะเป็นอย่างไร ถึงแม้จริยศาสตร์จะเน้นเรื่องคุณค่า แต่ก็เอาข้อเท็จจริงมาร่วมพิจารณาด้วย ตัวอย่างเช่น การทำแท้ง ทางด้านวิทยาศาสตร์จะคำนึงถึง “ทำอย่างไรจึงจะทำแท้งได้ปลอดภัยที่สุด” ส่วนทางจริยศาสตร์จะคำนึงถึง “การทำแท้งเป็นสิ่งที่ควรทำหรือไม่”

คำชี้แจง: เลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

1. ข้อใดต่อไปนี้ เป็นความหมายของจริยศาสตร์
 - ก. การเรียนรู้เกี่ยวกับกฎหมาย
 - ข. การใช้เหตุผลในการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้อง
 - ค. การบริหารจัดการองค์กร
 - ง. การวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจ
2. ข้อใดต่อไปนี้ ไม่ใช่หลักคุณธรรมพื้นฐาน
 - ก. ความซื่อสัตย์
 - ข. ความกตัญญู
 - ค. ความโลภ
 - ง. ความอดทน
3. "จรรยาบรรณ" หมายถึงข้อใด
 - ก. ความสามารถเฉพาะทางในอาชีพ
 - ข. ความคิดเห็นส่วนตัวในการทำงาน
 - ค. แนวทางประพฤติที่ดีในการประกอบอาชีพ
 - ง. กฎระเบียบของบริษัทเท่านั้น
4. การนำจริยธรรมมาใช้ในที่ทำงานจะส่งผลอย่างไร
 - ก. ทำให้พนักงานเกรงกลัวผู้บริหาร
 - ข. ทำให้บรรยากาศในการทำงานตึงเครียด
 - ค. เพิ่มความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในองค์กร
 - ง. ลดความคิดสร้างสรรค์ของพนักงาน
5. ข้อใด เป็นตัวอย่างของการขาดจริยธรรมในงานอาชีพ
 - ก. ทำงานตรงเวลา
 - ข. ลาป่วยเมื่อจำเป็น
 - ค. เปิดเผยข้อมูลลับของลูกค้า
 - ง. ให้ความร่วมมือกับทีม
6. จริยศาสตร์เกี่ยวข้องกับข้อใดเป็นหลัก
 - ก. ความสวยงาม
 - ข. ความมั่งคั่ง
 - ค. ความถูกต้องด้านศีลธรรม
 - ง. ความสนุกสนาน
7. "กฎหมาย" กับ "จริยธรรม" แตกต่างกันอย่างใด
 - ก. กฎหมายเน้นคุณธรรม ส่วนจริยธรรมเน้นอำนาจ
 - ข. กฎหมายใช้บังคับได้ แต่จริยธรรมใช้บังคับไม่ได้

- ค. กฎหมายเป็นเรื่องศาสนา ส่วนจริยธรรมเป็นเรื่องส่วนตัว
 - ง. ไม่มีความแตกต่างกัน
8. ข้อใดต่อไปนี้เป็นจริยธรรมที่สำคัญในงานบริการ
- ก. ทำงานเร็วที่สุดโดยไม่สนใจคุณภาพ
 - ข. รักษาความลับของลูกค้า
 - ค. ขายของให้ได้มากที่สุดโดยไม่คำนึงถึงลูกค้า
 - ง. มุ่งผลกำไรเป็นหลัก
9. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน เป็นหลักของใคร
- ก. ประโยชน์นิยม (Utilitarianism)
 - ข. อัตตานิยม (Egoism)
 - ค. ศีลธรรมครอบครัว
 - ง. จิตนิยม
10. จริยศาสตร์ศึกษาเรื่องใด
- ก. ความมั่นคงของประเทศ
 - ข. ความถูกต้องของการกระทำ
 - ค. การพัฒนาเทคโนโลยี
 - ง. ทฤษฎีทางเศรษฐกิจ